

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми господарського права: навч. посіб. за ред. В.С. Щербини. К.: Юрінком Інтер, 2012. 528 с.
2. Ментух Н.Ф. Особливості форм господарсько-правової відповідальності за договором лізингу. Актуальні проблеми правознавства. Збірник наукових праць. Випуск №4 (8). 2016. С.62-67.
3. Господарський кодекс України від 16.01. 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. №18 (№19-20, № 21-22). Ст.144.
4. Мельник О.О. Господарське право: навч.- метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2005. 208 с.
5. Господарське право: Практикум. В.С. Щербина, Г.В. Пронська, О.М. Вінник та ін.; За заг. ред. В.С. Щербини. К. : Юрінком Інтер, 2001. 320 с.
6. Малиновська Т.М. Співвідношення понять «господарсько-правова відповідальність» та «господарсько-правові санкції». Право і безпека. 4 (41) 2011. С. 200-202.
7. Щербина В.С. Господарське право: [підручник] . 6-е вид., перероб. і доп. К.: Юрінком Інтер, 2013. 640 с.
8. Мілімко Л.М. Господарсько-правова відповідальність: ознаки, процедура застосування. Юридичний вісник 1 (38) 2016. С. 145-149.
9. Щербина В.С. Господарсько-правова відповідальність: галузевий підхід, особливості застосування та напрямки подальших наукових досліджень. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. К., 2013. С. 10-15.
10. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій (загальна частина). Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 240 с.

Романова Ю.

курсант III курсу

навчально-наукового інституту №1

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: к. ю. н., доц.,

доцент кафедри кримінального права НАВС

Акімов М.О.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Згідно з статистичними даними Офісу Генерального прокурора, злочини проти власності є найбільш поширеними суспільно небезпечними діяннями в нашій державі. Їх небезпека полягає у посяганні на одне з найцінніших та важливіших благ людини – право власності.

Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво – злочини, що у порівнянні з крадіжками, грабежами та розбоями трапляються не так часто. Водночас слід констатувати низку складнощів при кваліфікації передбачених ст. 197-1 КК України діянь.

Насамперед цією статтею передбачено відповідальність за два самостійні (хоч і пов'язані між собою) злочини – самовільне зайняття земельної ділянки, яким завдано значної шкоди її законному володільцю або власнику (ч. 1), та самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці (ч. 3); у свою чергу, кваліфікуючі ознаки даних діянь вказані у ч. 2 та ч. 4 ст. 197-1 КК України [1, с. 543]. Подібна законодавча конструкція є принаймні дискусійною, адже сполучник «та» у назві вказує на те, що діяння повинно одночасно полягати у зайнятті земельної ділянки та самовільному будівництві; відтак назва статті не відповідає диспозиціям обох складів.

Для правильної кваліфікації вчиненого при бланкетній диспозиції треба звернутися до законодавчих актів, що регулюють земельні відносини та будівництво (Земельного кодексу, Цивільного кодексу тощо). Згідно ч. 3 ст. 78 Земельного кодексу України, земля в Україні може перебувати у приватній, комунальній та державній власності; при цьому право власності на землю означає право володіти, користуватись і розпоряджатися земельними ділянками. При самовільному зайнятті земельної ділянки порушуються права власника ділянки (а саме право користування), тоді як при самовільному будівництві – лише встановлений державою порядок забудови.

Оскільки зайняття земельної ділянки саме по собі не завжди є протиправним діянням, доречно замінити формулювання «самовільне зайняття» на «самовільне захоплення». Така конструкція додатково вказувала б на протиправність діяння, адже його самовільність виключає правомірність.

У ч. 1 ст. 376 Цивільного кодексу України вказано, що самочинним визнається будівництво, яке було здійснене або здійснюється на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, або без належного дозволу чи належно затвердженого проекту, або з істотними порушеннями будівельних норм і правил. Проте у ч. 3 ст. 197-1 КК України передбачена відповідальність за самовільне, а не самочинне будівництво. Н. О. Антонюк, погоджуючись із тим, що зазначені терміни є синонімами, цілком слушно критикує таку термінологічну розбіжність [2, с. 83]. Тому ми вважаємо доцільним замінити «самовільне будівництво» на «самочинне будівництво». Так само має рацію Р. О. Мовчан, зазначаючи, що вказівка у ст. 197-1 КК України на «самовільність» будівництва є недоцільною, оскільки будь-яке будівництво на самовільно зайнятій земельній ділянці є самовільним [3, с. 10-11].

Не є безспірною і відповідальність за рецидив злочинів за цієї статтею, оскільки незрозуміло, за який саме із злочинів особа має бути раніше судима – за самовільне зайняття земельної ділянки чи за самовільне будівництво на ній? У ч. 4 передбачений рецидив вчинення самовільного будівництва особою, раніше судимою за такий саме злочин або за злочин, передбачений ч. 3 цієї статті. Отже, рецидив не матиме місця, якщо раніше особа була засуджена за самовільне зайняття земельної ділянки (ч. 1 або 2 ст. 197-1 КК України), а потім вчинила самовільне будівництво на самовільно зайнятій земельній ділянці (ч. 3 або 4 ст. 197-1 КК України), чи навпаки.

В. М. Захарчук запропонував прийнятий вихід із ситуації, що склалася: при вказівці на рецидив злочинів сформулювати таке положення: «...вчинене особою, раніше судимою за злочин, передбачений будь-якою частиною цієї статті» [4, с. 141], і ми погоджуємось із ним у цьому.

Ще однією кваліфікуючою ознакою є вчинення таких дій групою осіб. Згідно ч. 1 ст. 28 КК України злочин визнається вчиненим групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців без попередньої змови між собою. Проте складність об'єктивної сторони ч. 2 ст. 197-1 КК України свідчить про практичну неможливість вчинення даного злочину кількома особами без попередньої змови. Нелогічно, що за межами кримінальної відповідальності залишається кваліфікуюча ознака, як-от вчинення даного злочину групою осіб за попередньою змовою [4, с. 146-147]. Тому у цьому випадку співучасть у злочині необхідно розуміти у широкому значенні (як вчинене групою осіб без попередньої змови, так і за попередньою змовою).

Нерідко складнощі у кваліфікації обумовлені відсутністю ознак даного злочину за наявності іншого посягання на земельну ділянку (шахрайство, вимагання тощо). На нашу думку, заволодіння правом на земельну ділянку шляхом шахрайства чи вимагання з подальшим зайняттям такої ділянки не повинно кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених ст.ст. 189 чи 190 та 197-1 КК України. Шахрайство та вимагання спрямовані на остаточну зміну власника земельної ділянки, тоді як самовільне зайняття лише на певний час вилучає земельну ділянку з володіння і не змінює законного власника.

Самовільне зайняття земельної ділянки — це завжди активні дії. Тому не може бути кваліфікована за даною статтею бездіяльність особи, яка, наприклад, не звільняє орендовану земельну ділянку після спливу строку оренди чи земельну ділянку, вилучену для суспільних потреб. Я. О. Дякін стверджує, що ознаки злочину відсутні і при самовільному зайнятті земельної

ділянки без завдання значної шкоди її законному володільцю або власнику чи іншому адміністративному правопорушенню, які передбачені, наприклад, ст.ст. 53-1, 54, 55, 56 КУпАП [5, с. 241]. Відсутні ознаки злочину і при використанні земельної ділянки без документа, що посвідчує право власності, або користування особою, яка одержала її за рішенням уповноваженого органу державної влади (місцевого самоврядування) або цивільно-правовою правочину.

Самовільне зайняття земельної ділянки містить багато спільних рис із самоправством, фактично є одним із його видів [4, с. 175], але конструктивно це спеціальна норма щодо нього, тому конкуренція цих норм вирішується на користь ст. 197-1 КК України. При самоправстві особа використовує земельну ділянку (тобто здійснює будь-які дії, що свідчать про її використання) і водночас вважає, що вона має певне право на неї, але правомірність такого використання оспорується іншою особою. Самовільне ж зайняття земельної ділянки, на відміну від самоправства, не може здійснюватись особою для реалізації свого дійсного чи уявного права попри те, що в особи відсутній зв'язок із самовільно зайнятою земельною ділянкою. До визначення заподіяної самоправством шкоди можна включати і нематеріальну шкоду, яка не враховується при самовільному зайнятті земельної ділянки.

Самовільне зайняття земельної ділянки необхідно розмежовувати зі злочинами проти довкілля: незаконним заволодінням ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239-1 КК України); незаконним заволодінням землями водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239-2 КК України); порушенням правил охорони або використання надр (ст. 240 КК України). У разі, якщо перераховані злочини вчинені на самовільно зайнятій земельній ділянці та завдали її власнику або законному володільцю значну шкоду, слід кваліфікувати вчинене за сукупністю з ч. 1 ст. 197-1 КК України.

Д.В. Дударець припускає, що з огляду на ознаки земельної ділянки (територіальна визначеність, наявність меж, кордонів) у більшості випадків під час захоплення винна особа не з'ясовує довжину, ширину, межі земельної ділянки, а отже, займає або частину земельної ділянки, або певну земельну площу (що може складатися із частин земельних ділянок чи окремих невеликих земельних ділянок). У такому разі, якщо брати за основу законодавче формулювання «земельна ділянка... її законному володільцю або власнику», в діях особи навряд чи буде склад злочину, якщо шкода від захоплення земельної площі недостатня для визнання вчиненого злочином, а захоплення частин земельних ділянок чи, власне, земельних ділянок окремо кожного володільця не «вистачає» на злочин. Згідно ч. 1 ст. 197-1 КК України значна шкода – обов'язкова ознака об'єктивної сторони, і якщо винна особа зайняла невеликі земельні площі кількох десятків осіб, але не зайняла хоч однієї земельної ділянки повністю, її діяння не є злочином [6, с. 44]. На нашу думку, необхідно внести зміни до ст. 197-1 КК України, замінивши формулювання «земельна ділянка» на «земельна площа» (або не змінюючи формулювання «земельна ділянка», дати її визначення у примітці до даної статті).

Таким чином, ст. 197-1 КК України через дискусійне формулювання назви, вживання словосполучень «самовільне будівництво» та «самовільне зайняття», відсутність визначення поняття земельної ділянки потребує невідкладних змін та доповнень.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 7-ме вид., перероб. та допов. Київ : Юридична думка, 2010. 1287 с.
2. Антонюк Н. О. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво. *Вісник прокуратури*. 2008. № 1. С. 77-87.
3. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Р. О. Мовчан. – К., 2009. 20 с.
4. Захарчук В. М. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво за кримінальним правом України: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2015. 214 с.

5. Дякін Я. О. Типові версії у справах про злочини в сфері земельних відносин. *Форум права*. 2011. № 4. С. 240-246. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11dyoczv.pdf>.

6. Дударець Д. В. Самовільне зайняття земельної ділянки і самовільне будівництво за Кримінальним кодексом України: порівняльний аспект, проблеми формулювання та перспективи удосконалення. *Судова апеляція*. 2009. № 3. С. 37-48.

Сарібекян Ю.

курсант III курсу

навчально-наукового інституту №1

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: к.ю.н., доц.,

доцент кафедри кримінального права НАВС

Акімов М.О.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ШАХРАЙСТВА ТА ГРАБЕЖУ

Зв'язок теорії та практики у кримінальному праві має велике значення, адже для вирішення практичних питань у переважній кількості випадків необхідна достатня теоретична база. Так, зокрема, трапляється у випадках, коли вчинене суспільно небезпечне діяння має ознаки декількох складів злочину. Саме тут і постає питання правильної кримінально-правової оцінки скоєного, встановлення усіх ознак певного злочину і розмежування його до суміжних посягань. Для цього і потрібний належний рівень знань.

Ми звернемося до питання особливостей розмежування таких злочинів як шахрайство та грабіж; з урахуванням особливостей відповідних складів визначимо їх відмінності та розкриємо відмінні ознаки.

Згідно зі статтею 190 Кримінального кодексу України шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [1]. Характерною особливістю даного посягання є способи його вчинення, а саме обман та зловживання довірою.

Обман — це повідомлення неправдивих відомостей або замовчування відомостей, які мають бути повідомлені, з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно [2, с. 159]. Як видно з наведеного, цей спосіб може бути виявом активної (повідомлення відомостей) чи пасивної (замовчування інформації) поведінки, при цьому форма останньої (усна, письмова, використання засобів комунікації, підроблених документів тощо) на кваліфікацію не впливатиме.

Зловживання довірою — це вид обману, що полягає у використанні винним довірливих відносин з власником або іншою особою, заснованих на родинних, службових відносинах, знайомстві, інших цивільно-правових відносинах [2, с. 159]. Такі дії незалежно від форми (укладання правочину, передача всієї або частини оплати за товари чи послуги тощо) спрямовані на отримання коштів чи інших цінностей від потерпілого без наміру виконати вказаний правочин (надати товари, послуги та ін.), що наперед усвідомлює винна особа.

Крім того, існує ще одна особливість шахрайства, що вирізняє його з-поміж інших розкрадань: потерпілий внаслідок обману або зловживання довірою добровільно передає належне йому майно або право на майно винній особі. Таким чином, у даному випадку наявна упевненість потерпілого у правомірності такої передачі. Прикладом зазначеного може бути добровільна передача мобільного телефону для дзвінка, наслідком якої є вже неправомірне заволодіння чужим майном.

Натомість грабіж згідно зі статтею 186 Кримінального кодексу України – це відкрите викрадення чужого майна [1]. Які ж особливості має дане посягання? Воно характеризується тим, що винний абсолютно чітко усвідомлює, що його протиправні дії вчинюються відкрито, помічені потерпілим та (або) свідками, але ставиться до цього байдуже. Крім того, якщо винний вважає, що він помічений, а фактично його дії залишилися таємними, він все одно